

שאמר: "הרי זו עולה", שאם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה - **אין להן אונאה.**
רבי יהודה אומר: אף המזכר ספר תורה,
בְּהִמָּה וּמְגִלָּת - אין להם אונאה⁶⁷.
אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים: לֹא אָמְרוּ אֵלָּא אֵת אֵלוֹ -
 עבדים, שטרות, קרקעות והקדשות, שרק בהם אין אונאה, אבל בשאר דברים יש אונאה:

איסור אונאת דברים וגניבת דעת

משנה י

בְּשֵׁם שְׁאוּנָאָה אסורה בְּמִקְחָ וּמִמְכָּרָ, בְּדָ
 אסורה **אֲוֹנָאָה בְּדַבְרִים** - לומר לחברו דברים שיש בהם להכעיס או לצער⁶⁸.
 כיצד אונאת דברים? **לֹא יֹאמֵר לוֹ אָדָם לְמוֹכֵר:**
בְּכִמָּה תִּמְכֹּר לִי חֶפֶץ זֶה? וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה
לְקַח את החפץ.

אם הָיָה חֵבְרוֹ בְּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמֵר לוֹ: זָכֹר

ר' עובדיה מברטנורא
 אף המזכר ספר תורה. לפי שאין קץ לדמיה: מרגלית ובהמה. מפני שאדם רוצה לזווג. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו [לצמדו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזהב מן היחידית. ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' שמעון: י כך אונאה בדברים. שנאמר (ויקרא כ"ה) ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך, זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר, שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה:

מַעֲשֵׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים.

אם חברו הוא בן גרים, לֹא יֹאמֵר לוֹ: זָכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ, שְׁנֵאמַר (שמות כב, כ): "וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנֻהוּ":

ביאורים והרחבות

67. בגמרא (נח, ב) למדין הטעם: ספר תורה אין לו אונאה לפי שאין קץ לדמיו. מרגלית ובהמה אין להם אונאה, מפני שאדם רוצה לזווג. כלומר, מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו לצמדו עמו בעול, שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא. וכן מרגלית נאה רוצה לשבצה עם חברתה בתכשיט, ולכן מוכן לשלם יותר משווין.
 68. גרסינן בגמרא (נח, ב): תנו רבנן: (ויקרא כה, יז) "ולא תונו איש את עמיתו" - באונאת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר באונאת דברים, או אינו אלא באונאת ממון? כשהוא אומר (שם פסוק יד) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" - הרי אונאת ממון אמור, הא מה אני מקיים "לא תונו איש את עמיתו"? באונאת דברים. הא כיצד? אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם היה בן גרים, אל יאמר לו: זכור מעשה אבותיך. אם היה גר ובא ללמוד תורה, אל יאמר לו: פה שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, בא ללמוד תורה שנאמר מפי הגבורה?! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: **גדול אונאת דברים מאונאת ממון**, שזה (אונאת דברים) נאמר בו "ויראת מאלהיך", וזה לא נאמר בו "ויראת מאלהיך". ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה ניתן להישבון, וזה לא ניתן להישבון.

מנהגי הסוחרים להגדיל רווחיהם

משנה יא

אין מערבין פירות בפירות - אם אמר לחברו שימכור לו פירות שדה פלונית, לא יערב עמהם פירות שדה אחרת, ואפילו אם מערב חדשים בחדשים, ואין צריך לומר שאסור לערב פירות חדשים בישנים - שאם סיכם למכור לו פירות ישנים, לא יערב בהם חדשים, שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים.

באמת, ביין התירו למוכר לערב יין קשה - חריף ברך - אינו חריף, מפני שהוא - היין החריף משביחו ליין הרך.

אין מערבין שמרי יין של חבית זו ביין של חבית אחרת, מפני שמקלקלו, אבל נותן לו המוכר לקונה את שמריי של אותו יין, שכשהוא מערה מכליו לכלי הלוקח נותן שמריי לתוכו.

מי שנתערב מים ביינו - לא ימכרנו בחנות שכן הוא מאנה את הקונה שסבור שהוא יין בלא תערובת, אלא אם כן הודיעו ללוקח שהיין מהול במים.

ולא ימכרנו לתגר - סוחר יין אף על פי שהודיעו שיש בו מים, שיש לחוש שאינו קונה את היין אלא כדי לרמות בו את הלקוחות שלו, למכרו כיון שאינו מהול.

מקום שנהגו להטיל מים ביין - יטילו ואין כאן רמאות⁶⁹:

משנה יב

התגר - סוחר הקונה תבואה מהרבה בני אדם ומוכרה, נוטל - קונה תבואה מחמש גרנות של אנשים שונים ונותן לתוך מגורה - אסם אהת שהכל

ביאורים והרחבות

69. בגמרא (ס, א) למדין: כמה מים אפשר לערב ביין? למחצה לשליש ולרביעי, הכל כמנהג המדינה. ואמר רב: בין הגיתות שנו. כלומר, מותר לערב מים ביין רק בזמן דריכת הענבים ועשיית היין, אבל לאחר מכן לא יערב, שעירוב המים ביין לאחר אותו זמן מקלקלו.

ר' עובדיה מברטנורא
יא אין מערבין פירות בפירות.
 בעל הבית האומר לחבירו פירות שדה פלוני אני מוכר לך, לא יערבם בפירות שדה אחר: ואין צריך לומר חדשים בישנים. פסק למכור לו ישנים, לא יערב עמהם חדשים. שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים: מפני שמשביחו. קשה משביח את הרך, לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך: אין מערבין שמרי יין. של חבית זו ביין של חבית אחרת: אבל נותן לו את שמריו. של יין עצמו: לא ימכרנו בחנות. פרוטה פרוטה: אלא אם כן הודיע. לכל אחד ואחד מהן, מים מעורבין בו: ולא לתגר. לא ימכרנו ביחד ואף ע"פ שהודיעו, לפי שאינו לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות: מקום שנהגו להטיל מים ביין. דוקא בין הגתות יטיל. דכיון שנהגו אין כאן טעות, שכל היינות בחזקת כן: יב התגר נוטל מחמש גרנות. שהכל

יודעים שקונה מהרבה בני אדם, ועל דעת כך הם קונים. וכן נוטל התגר יין **מִחֲמַשׁ גְּתוֹת** שבהן דורכים ענבים, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פֶּטֶס** - חבית גדולה **אַחַד, וּבְלֶבֶד שֶׁלֹא יֵהָא מִתְכַּנֵּן לְעֶרֶב** יין משובח עם יין שאינו משובח, ולפרסם שקנה הכל ממקום משובח.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִחַלֵּק הַחֲנוּנִי קְלִיּוֹת - שיבולים שנתייבשו בתנור **וְאַגְוִיזִין לְתֵינּוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְרַגְּלֵן לְבּוֹא אֶצְלוֹ** ומקפח פרנסת חבריו. **וְחֲכָמִים מְתִירִין -** שגם הם יכולים לחלק כמותו. **וְלֹא יִפְחַת אֶת הַשָּׁעַר -** למכור בזול מהשער הנהוג בשוק, **וְחֲכָמִים אוֹמְרִים:** כל שמוריד את מחיר הפירות **זְכוּר לְטוֹב.**

לֹא יָבֵר - יברור **אֶת הַגְּרִיסִין** הרעים, ובכך ימכור ביוקר יותר מכדי הפסולת שהוציא, **דְּבַרֵי אַבָּא שְׂאִיל** שמתוך שהגרסים נראים יפים, הוא מעלה את דמיהם יותר מדמי הפסולת שהוציא, ויש בזה משום אונאה. **וְחֲכָמִים מְתִירִין** כיוון שהקונה יחליט אם יקנה אם לאו, ואין אונאה בדבר הנראה. **וּמְוָדִים חֲכָמִים שֶׁלֹא יָבֵר מֵעַל פִּי מְגוּרָה -** לברור רק את הפסולת למעלה ולהשאיר את הפסולת שלמטה, **שְׂאִינוֹ אֶלֶּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעֵין -** שהרואה יחשוב שהכל מבורר וטוב.

אֵין מְפַרְכְּסִין - מייפים **לֹא אֶת הָאָדָם -** עבד כנעני העומד להימכר **וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה** העומדת להימכר **וְלֹא אֶת הַכְּלָיִם** העומדים להימכר, שיש בזה משום גניבת דעת:

פרק חמישי

דיני ריבית מדאורייתא ומדרבנן

משנה א

אֵיזְהוּ נֶשֶׁךְ - ריבית האסורה מדאורייתא, **וְאֵיזְהוּ תַרְבִּית -** ריבית האסורה

ר' עובדיה מברטנורא יודעים בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחים ממנו: מגורה. אוצר שאוגרין בו תבואה. גורן, הוא שדשין בו את התבואה. ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו: פייטס. גיגית גדולה: ובלבד שלא יתכוין לערבן. להוציא קול לקנות הרוב ממקום משובח ולערב בו ממקום אחר ושכניו סבורים שכל הפירות מאותו מקום: ולא יפחות את השער. למכור בזול. מפני שהוא מרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חבריו: זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול. וכן הלכה: לא יבור. את הפסולת. לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה את דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל מהן: גריסין. פולין גרוסות בריחים, אחת לשתיים: וחכמים מתירין. שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר, מאלו שישנן באחרים. וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררים מפני הטורח. והלכה כחכמים: שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות, ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: לפי שאינו אלא כגונב את העין. בביררתו: מפרכסין. מתקנין ומיפין: לא את האדם. עבד כנעני העומד לימכר: ה א איזהו נשך. שהוא נושך. דשקל מיניה מאי